

Türkiye’deki İşletmelerin Tarihini Anlamada İktisadi, Politik, Sosyal ve Yasal Bağlamın Önemi

Serkan Dirlik^{1*}, Hüseyin Leblebici²

¹ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İşletme Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muğla, Türkiye)
² (Illinois Üniversitesi, İşletme Bölümü, İşletme Fakültesi, Champaign, Illinois, Amerika Birleşik Devletleri)

ARTICLE INFO

Yayın Bilgisi

Invited paper

Davetli yazı

Anahtar Sözcükler:

Mikro yaklaşım

Makro yaklaşım

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, işletme tarihi çalışmalarında iktisadi, politik, sosyal ve yasal bağlamın nasıl dikkate alınabileceğine ilişkin bir tartışma ortaya koymaktır. Tartışmanın başarılı olabilmesi için çalışma konuya üç aşamalı bir şekilde yaklaşmaktadır. Birinci aşamada işletme tarihi araştırmalarına mikro ve makro yaklaşımın çerçevesi ortaya konulmaktadır. İkinci aşamada, makro yaklaşım çerçevesinde örnek araştırmalar seçilerek bu araştırmaların genel özellikleri değerlendirilmiştir. Son aşama olarak da ileride yürütülecek Türkiye’deki işletme tarihi çalışmalarına ilişkin öneriler ortaya konmuştur.

The Importance of Economic, Political, Social, and Legal Contexts in Understanding the History of Business Establishments in Turkey

ABSTRACT

The aim of the study is to start a conversation on how economic, political, social and legal contexts can be considered in business history research. In order to be successful in this discussion, the study is build on three distinct steps. First, a framework of micro and macro approaches to business history research is presented. In second step, examples of studies are selected within the macro approach and general features of these studies are discussed. In final step, suggestions for business history research that could be carried out in Turkey are offered within this general framework.

1. Giriş

Türkiye’de işletme tarihi alanına olan ilgi yeni gelişiyor olsa da en azından belli konular açısından sınıflandırmaya imkan sağlayacak düzeyde bir yazından bahsedilebilir.¹ Bu çalışmalara ilişkin analiz düzeyi (örn. aktör, sektör), araştırma stratejisi (örn. örnek olay, sözlü tarih, biyografi), yazar arkaplanı (örn. tarihçi, iktisatçı, iktisat tarihçisi, işletmeci), araştırmada benimsenen dönemselleştirme vb. konularında herhangi bir ayırım yapmaksızın şu şekilde genel bir sınıflandırma yapılabilir: (1) Osmanlı döneminde ve cumhuriyet sonrası Türkiye’de işletmeler, vakıflar, sendikalar, fabrikalar, kamu iktisadi kuruluşları, işletme grupları veya daha kapsayıcı bir kavram kullanılarak belirtilmek istenirse kurumlarla ilgili çalışmalar (örn., Güran, 1992; Uzun, 1999; Yediyıldız, 2003; Çokgezen vd., 2004; Altun, 2006; Akyıldız, 2007; Çakmakçı ve Oba, 2007; Günçavdı, 2009; Yılmaz, 2010; Yılmaz, 2011; Tayanç, 2012; Topal vd., 2012; Kurt, 2013; Yalçın, 2013; Erçek ve Günçavdı, 2016; Çolpan ve Jones, 2016), (2) özel sektör işletmelerinin veya işletme gruplarının sahipleri veya yöneticileri ile ilgili anı, biyografi ve otobiyografi türünde eserler (örn., Koç, 1974; Eczacıbaşı, 1982; Sabancı, 1985; Nahum, 1988; Avcı, 1996; Kıracı, 1995; Dündar, 2006; Dündar, 2013[2008]), (3) muhasebe tarihi ile ilgili incelemeler (örn. Aysan vd., 1998; Güvemli, 2001; 2011; 2012) ve (4) Osmanlı dönemi ve/veya Cumhuriyet Türkiye’sinde sektör incelemeleri (örn., Akkayan, 1979; Çizakça, 1980; İnalçık, 2008; Quataert, 2011) şeklinde bir sınıflandırma belirtilebilir.

İşletme tarihi çalışmalarına ilaveten ayrıca yakın bir alan olarak yönetim ve örgüt tarihi alanı ile ilgili bazı konularda sınıflandırabileceğimiz sınırlı da olsa çalışmalar olduğunu biliyoruz. Bu alandaki çalışmalar için de (1) Türkiye’deki yönetim uygulamalarının ve/veya yönetim düşüncesinin bilimselleşmesinin tarihsel seyri ile ilgili çalışmalar (örn. Üsdiken, 1996; Üsdiken ve Çetin, 2001; Üsdiken, 2004a; Üsdiken ve Wasti, 2009; Aytemur, 2010) (2) Türkiye’deki iş dünyası için yükseköğretim tarihsel gelişimi ilgili çalışmalar (Üsdiken, 2003; Üsdiken, 2004b ve Üsdiken, 2009) ve (3) örgüt kuramı alanındaki kuramsal sorunsallardan hareketle Türkiye’deki olguları tarihsel bir yaklaşımla inceleyen çalışmalar (Örn. Erçek, 2004a; 2004b; Önder, 2006; Üsdiken vd., 2013) olarak bir sınıflandırma belirtilebilir.

Çalışmaların ele aldıkları konular açısından önemli değerlendirmeler sağladıkları görülmekle birlikte tarihsel süreç içerisindeki iktisadi, politik, sosyal ve hukuksal olguların veya bunların tarihinin işletmelerin tarihinin değerlendirilmesinde nasıl konu edileceğine ilişkin değerlendirme sağlayan bir tartışma olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı da işletme tarihi alanında yapılacak çalışmalarda sadece işletmelerin tarihinin değil işletmelerin içerisinde yerleşik olduğu bağlamının ve bu bağlamın tarihinin de dikkate alınması gerektiği varsayımından hareketle Türkiye’nin iktisadi, politik, sosyal ve hukuksal bağlamı ve bunların tarihi ile işletmelerin tarihinin bir araya getirilmesinin önemini değerlendirmektir. Türkiye’deki iktisadi, politik, sosyal ve hukuksal bağlamının özelliklerinin, işletmeleri açıklarken veya onların tarihsel evrimini açıklamaya çalışırken dikkate alınmasıyla ilgili olarak örnek verebileceğimiz sınırlı sayıda çalışma olduğu (örn. Buğra, 1994, Kurt, 2013; Dirlik ve Altunç, 2016; Erçek ve Günçavdı, 2016) ve yine genel olarak yönetim/örgüt çalışmalarında bağlamı dikkate almamanın ne tür sorunlara yol açabileceğini değerlendiren (Özen, 2002) oldukça sınırlı çalışma olduğunu göz önüne alındığında bu çalışmadaki tartışmanın dikkate değer olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, işletme tarihi araştırmalarında mikro ve makro olmak üzere iki analiz düzeyi dikkate alınmıştır. Mikro düzey ile yöneticiler, girişimciler, tekil işletmeler, işleme grupları ve endüstriler ile ilgili tarih araştırmaları, makro düzey ile de işletmelerle, işletme gruplarıyla veya endüstrilerle ilgili olmak kaydıyla ülkenin iktisadi, politik, sosyal ve hukuksal olgularını ve bunların tarihini dikkate alan tarih araştırmaları kastedilmektedir. Çalışma işletme tarihi ile ilgili mikro düzeyde araştırma yaparken nasıl makro düzeydeki konuların dikkate alınabileceğini tartışma amacındadır. Çalışma derleme bir çalışma olup, hedefi de belirtilen boyutlar ekseninde yeni sorular ortaya koyarak Türkiye’deki işletme tarihçileri ile diyalog sağlamaktır. Çalışma giriş ve sonuç bölümü ile birlikte toplam dört bölümden oluşmaktadır. İzleyen bölümde genel olarak işletme tarihi alanının gelişimi değerlendirilmiş ve işletmelere tarihsel yaklaşım için bir çerçeve sunulmuştur. Üçüncü bölümde, işletmelerin ve diğer mikro düzeydeki analiz birimlerinin tarihsel analizinde iktisadi, politik, sosyal ve hukuksal olguların nasıl analize konu edilebileceğinin üzerinde durulmuştur. Çalışma önerilerin aktarıldığı sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır.

¹ Türkiye’de işletme tarihinin (alt)alanının durumunu başlı başına incelemeyi amaç edinen tek çalışma olan Kurt’un (2016) çalışmasında bu (alt)alanının bir bilimsel disiplin olarak gördüğü sınırlı ilgi ve nedenleri üzerine değerlendirmelere bakılabilir.

2. İşletme Tarihi Alanı ve İşletmelere Tarihsel Yaklaşım

İşletme tarihi alanı, örneğin *Business History* ve *Business History Review* gibi uzun süreli ve saygın dergileri ve örneğin Amerika Birleşik Devletleri merkezli Hagley Müzesi ve Kütüphanesi tarafından her yıl düzenlenen *The Business History Conference*² ile Frankfurt merkezli Avrupa İşletme Tarihi Birliği tarafından her yıl düzenli olarak düzenlenen ve bu yıl dünya işletme tarihi kongresi olarak ismi değişen *Annual Congress of the European Business History Association*³ adlı işletme tarihi disiplindeki dünyanın farklı ülkelerinde çalışan akademisyenleri bir araya getiren konferansları ile kendi içinde yerleşmiş bir disiplin olduğu belirtilmektedir (Booth ve Rowlinson, 2006: 13; Berghoff, 2015). Disiplinin temelleri 19. Yüzyıl Alman akademisyenlerinin çalışmalarına kadar götürülebilse de, bir disipline dönüşmesi 1920'lerde Harvard Business School'daki çalışmalarla Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştiği belirtilmektedir (Goodall vd., 2007: xiii; Berghoff, 2015). Dünyanın farklı ülkelerinde ve bu ülkelerin farklı sektörlerindeki işletme tarihi alanı ile ilgili birçok çalışmanın derlendiği *International Bibliography of Business History* adlı bibliyografya çalışmasından da anladığımız üzere disiplin önemli bir birikim sağlamış ve olgunlaşmış bir disiplindir (Goodall vd., 1997).

Dar anlamda işletme tarihi, kayıtlarına dayalı olarak tekil firmaların sistematik olarak incelenmesini ifade ederken (Tosh ve Lang, 2006: 130), geniş anlamda ise, tekil firmaların tarihinden bütün işletme sistemlerinin tarihiyle ilgili olarak her konuyu içermesini ifade eder (Amatori ve Jones, 2003: 1). İşletme tarihi alanına ilişkin belirtilen bu genel tanımlar işletme tarihi alanındaki çalışmaların kapsamını önemli ölçüde yansıtmaktadır. İş birlikleri, karteller, işletme grupları, iş ağıları vb. gibi farklı iş örgütlenme türlerini de kapsayan girişimcilerin, bağımsız işletmelerin veya aile işletmelerinin tarihinden küresel işletmelerin tarihine kadar uzanan bir çeşitlilikte araştırmaların olduğunu bilmekteyiz (Örn. Freeland, 2001; Colli ve Rose, 2003; Jones, 2003; Jones, 2005; Fear, 2008; Fruin, 2008; Wilson vd., 2013; Colli ve Perez, 2014, *Business History Dergisinin 2016 Dünya genelinde işletme grupları özel sayısı*). Ayrıca sektör incelemeleri de bu alanın temel inceleme türü olduğunu biliyoruz (Örn. Lelebici, 2012; Malerba ve Orsenigo, 2015). Farklı ülke örneklerinde işletmelerin tarihi alanını değerlendirmenin de bu alandaki önemli bir araştırma türü olduğunu biliyoruz (Örn. Pusateri, 1984; Davila ve Miller, 1999; Amatori ve Jones, 2003; Amatori ve Colli, 2011). Bunlara ilaveten işletme tarihi alanı ile örneğin yönetim (Kipping ve Üsdiken, 2008), örgüt kuramı

(Kieser, 1994; Üsdiken ve Kieser, 2004; Kipping ve Üsdiken, 2014; Lelebici, 2014; Rowlinson vd., 2014), strateji (Jeremy, 2006), uluslararası işletmecilik (Jones ve Khanna, 2006; Buckley, 2009), iktisadi gelişme (Lazonick, 2008), iktisat teorisi (Lamoreaux vd., 2008) gibi sosyal bilimlerdeki diğer yakın alanlarla kurulacak ilişkinin kapsamını değerlendiren çalışmalar da söz konusudur.

Son yıllarda ise işletme tarihi disiplini alternatif yaklaşımların neler olması gerektiği üzerinde bir tartışma söz konusu olduğu ve hatta disiplin için geleneksel-yeni işletme tarihi şeklinde bir ayrıma başvurulduğu da görülmektedir. Örneğin, *Business History* dergisinin 2015 yılı 57. cilt birinci sayısı 'Yeni İşletme Tarihi' (*New Business History*) özel sayısıdır. Bu özel sayıdaki makalelerden biri olan Jong vd.'nin (2015) makalesi, işletme tarihi alanında hakim pozisyonda olan tanımlayıcı örnek olay çalışmalarının ötesinde, kuram inşa etme ve kuram test etmede kullanılan ampirik yaklaşımların işletme tarihi araştırmalarında kullanılması gerekliliği ve bunların nasıl kullanılacağını tartışmaktadır. Yine aynı özel sayıdaki Decker vd.'nin (2015) çalışmasında ise farklı yöntemsel çerçevelerin yarattığı çeşitliliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Yazarlara göre, işletme tarihi araştırmalarında farklı sorular sorulması ve geçmişe dair farklı türde bilgiler araştırılması gerektiği için tekil bir yaklaşımla işletme tarihinden ziyade 'işletme tarihleri' olarak ifade ettikleri yaklaşımsal çoğulculuk alanın gelişimi için daha faydalıdır (Decker vd., 2015). İşletme tarihi araştırmaları için sosyal bilimlerdeki kuram inşa etme ve test etme yaklaşımından yararlanma daveti gibi işletme tarihi alanı için kültürel ve anlatı (narrative) yaklaşımlarının önemini altını çizen ve alanı geliştireceğini öne süren yaklaşımlar da söz konudur (Hansen, 2012). Örneğin, *Reimagining Business History* (Scranton ve Fridenson, 2013) adlı eser de geleneksel işletme tarihi yaklaşımına eleştirel yaklaşarak sosyal ve kültürel tarihi işletme tarihi alanına yakınlığa yardımcı olacak bir çok konuyu, işletme tarihi alanı içerisinde değerlendirilmesi için önermektedir.

Çok kısa olarak ifade edebileceğimiz bu genel değerlendirme alanın kapsamının oldukça geniş olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kobrak ve Schneider (2011: 401), işletme tarihi alanındaki bu geniş yelpazedeki araştırma temalarının varlığını alan için geliştirici olduğunu fakat sosyal, politik ve ekonomik bağlamda işletmelerin nasıl faaliyet gösterdiğinin daha bütünlüklü bir anlayışının geliştirilmesine de engel olduğunu belirterek işletme tarihi alanı açısından önemli bir sorunsala işaret etmişlerdir. İşletme tarihi alanındaki gerek işletmelerle ilgili mikro düzeyde gerekse de onların içinde faaliyet gösterdikleri bağlamla ilgili makro düzeydeki konulara veya olgulara işletmeleri tarihsel olarak anlamaya çalışırken nasıl başvurulabileceğine ilişkin standart bir

² <http://www.thebhc.org/annual-meetings>

³ <http://www.ebha.org/?seite=conferences>

çerçeve yoktur. Bu durum işletme tarihi alanının tanımlanmasındaki yaklaşım farklılığından kaynaklandığı öne sürebilir. Örneğin, yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği gibi, işletme tarihi alanı tanımlanırken dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı tanımlama yaklaşımı söz konusudur. Dar anlamda işletme tarihine yaklaşanlar alanı tekil olarak firmaların sistematik olarak incelenmesi olarak değerlendirmektedir (Örn. Tosh ve Lang, 2006). Geniş anlamda yaklaşımda ise, işletmelerin içinde faaliyet gösterdikleri bağlama vurgu yapılarak işletme tarihi tanımlanmaktadır. Örneğin, Jones ve Zeitlin (2008: 1), işletme tarihi çalışanların işletme sistemleri, girişimciler ve firmaların tarihsel evrimi kadar bunların politik, ekonomik ve sosyal çevreleri ile etkileşimini de çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Popp'a göre de (2008: 128) işletme tarihi, sosyal, kültürel, yasal, politik ve ekonomik boyutları ifade eden çevresel bağlamda faaliyet gösteren işletmelerin tarihsel perspektiften incelenmesidir.

Biz, Tablo 1.'den de görüleceği üzere, yukarıdaki tanımlama yaklaşımlarını da kapsayacak şekilde işletme tarihi araştırmaları için mikro ve makro yaklaşım olarak ifade edebileceğimiz bir çerçeve önermekteyiz. Bu yaklaşımımıza kaynaklık eden değerlendirmeleri Amatori ve Jones (2003: 7), Rosen (2013: 475) ve Ullenhag'ın (2014) çalışmalarında bulabilirsiniz. Ayrıca, analiz düzeyi açısından benzer bir yaklaşım örgüt ve yönetim kuramında işletme tarihi ile kuram ilişkisini değerlendirmek için bir kategori öneren Kipping ve Üsdiken'in (2014) çalışmasında da görülebilir. Bizim burada önerdiğimiz çerçeve işletme sistemlerine ilişkin başvuru alanı analiz düzeyi ayrımına dayanmakta fakat temel olarak iki temel düzeyi (mikro-makro) esas almaktadır.⁴

Tablo 1. İşletme Tarihi Araştırmalarında Mikro ve Makro Yaklaşım

Mikro Yaklaşım	Yönetici/Girişimci Tarihi
	İşletme (Şirket, Firma, Fabrika) Tarihi
	İşletme Grubu/Gruplarının Tarihi
	Endüstrinin/Endüstrilerin Tarihi
Makro Yaklaşım	Politik Bağlam ve İşletme Tarihi
	İktisadi Bağlam ve İşletme Tarihi
	Yasal Bağlam ve İşletme Tarihi
	Sosyal Bağlam ve İşletme Tarihi

⁴ İşletme sistemlerinin analizine ilişkin analiz düzeyi ayrımında yaygın olarak belirtilen üç düzey söz konusudur. Mikro (iş örgütleri) düzey, meso (endüstri/sektör) düzey ve makro (ulusal) düzey (Örn. Rasanen ve Whipp, 1992; Nijhof ve Van den Berg, 2015). Makro bağlam olarak ulusal çevreye ek olarak uluslararası çevrenin de dikkate alınabileceği belirtilebilir.

Tablodan da görüleceği üzere, mikro yaklaşım olarak ifade ettiğimiz yaklaşımın altında yönetici (yöneticilerin) veya girişimci (girişimcilerin) hayat hikayeleri ile deneyimlerini tarihsel olarak değerlendiren çalışmalar, bağımsız işletmelerin veya belli bir sayıdaki işletmenin tarihini inceleyen çalışmalar, gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir örgütsel form olan işletme gruplarının birinin veya birden fazlasının tarihini inceleyen çalışmalar ve yine içerisinde faaliyet göstermiş/gösteren işletmelerin tarihi hakkında bilgi sağlayabilecek nitelikteki belli bir endüstrinin veya birden fazla endüstrinin tarihini değerlendiren çalışmalar sınıflandırılabilir. İşletme tarihine mikro yaklaşım olarak belirttiğimiz bu genel kategorideki çalışmaların genel itibarıyla ilgili incelenen birimin içerisinde yer aldığı bağlama ait olguları doğrudan hesaba katmayan ve kronolojik bir yaklaşımla incelenen olguları değerlendiren çalışmalar olduğunu belirtebiliriz. İşletme tarihine makro yaklaşım olarak ifade ettiğimiz yaklaşımda ise işletmelerin veya işletmelerle ilgili konuların tarihini yazarken işletmelerin içinde yer aldıkları bağlamın politik, iktisadi, yasal ve sosyal yönlerinin birini veya birden fazlasını hesaba katan araştırmalar kastedilmektedir. İşletme tarihine makro yaklaşım olarak ifade ettiğimiz yaklaşım bağlamdan hareketle mikro yaklaşım başlığı altında sınıflandığımız birimlerin tarihine yönelmeyi ifade etmektedir. Bu çerçeve ayrıca işletme tarihi alanındaki araştırmaları sınıflandırmak açısından da yararlı olabilir. İzleyen bölümde işletme tarihine makro yaklaşım konusunda daha detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmede tartışmayı analitik bir çerçeve içerisinde yapabilmek için makro yaklaşımın alt boyutlarına ait Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işletmelerle ilgili yapılan çalışmalardan birer tane örnek çalışma seçilmiştir.

3. İşletmelere Tarihsel Yaklaşımda Makro Yaklaşım

Bu bölümde, işletme tarihi yazımında ülke bağlamına ait özelliklerin işletmelerin evrimini anlamada nasıl analize dahil edilebileceği üzerinde durulmuştur. İzleyen değerlendirmelerde öncelikle bağlamın önemine değinilmiş ve sonrasında seçilen bazı örnek çalışmalar ile ülke bağlamına ait özelliklerin nasıl işletme tarihi araştırmalarında ele alındığı değerlendirilmiştir.

Farklı analiz düzeyleri açısından farklı anlamlar taşısa da genel bir tanım belirtecek olursak, bağlam, olaylar, süreçler, birimler gibi olguların yerleşik olduğu koşullar bütünüdür (Griffin, 2007: 860). Biz bu çalışmada, işletmelerin faaliyet gösterdiği ülkedeki iktisadi, politik, sosyal ve yasal olguların her birini ülke bağlamının alt bağlamları olarak değerlendiriyoruz. Son yıllarda bağlamın önemine ilişkin artan bir ilgi olduğunu görmekteyiz. Bu ilgiyi yansıtan ve bağlamın önemini anlamımıza yardımcı olan çalışmaları temel olarak iki ana çatıda değerlendirebiliriz. İlki, 'kapitalist

çeşitlenmenin örgütsel çalışmaları ve kuramları' olarak nitelendirilen veya makro kurumsal kuram bakış açısı başlığı altında toplanan sosyal etki yaklaşımı, otorite yaklaşımı ve ulusal iş sistemleri gibi kuramsal yaklaşımlardır (Yaklaşımların genel değerlendirmesi için bakınız: Gökşen, 2007; Morgan ve Kriestensen, 2014). İkincisi yönetim ve örgütler bilgisinin evrenselliğini sorgulayan ve farklı bağlamlardaki (yereldeki veya çevredeki) yönetim ve örgüt pratiklerinin doğasına odaklanan çalışmalardır (Rousseau ve Fried, 2001; Meyer, 2006; Holtbrügge, 2013; Drori vd., 2014; Westwood vd., 2014; Barkema vd., 2015). Bu iki çatıya konu olan araştırmalar hem farklı ülkelerdeki örgüt formlarına ana kurumların etkisinin önemini hem de yönetim ve örgüt pratiklerinde veya bunların yayılımında yerel bağlamın önemini bize göstermektedir. İşletme tarihi açısından baktığımızda da bağlamın farklı boyutlarının (iktisadi, yasal, politik ve sosyal) dikkate alınmasının önemine ilişkin değerlendirmeler söz konusudur. Örneğin, Kobrak ve Schneider (2011: 406) iyi bir tarih yazımının sadece zengin kaynaklara değil güçlü bir şekilde işletmelerin bağlamları ile bağlantı kurulmasına gereksinimi olduğunu belirtmektedir. İktisat ve iktisat tarihçileri ile işletme tarihçileri arasındaki iletişimin düşük düzeyde olduğunu belirten Lamoreaux vd. de (1997) disiplinlerarası bir yaklaşımla iki tarafın nasıl bir araya gelebileceğini tartışmışlardır. Benzer amaçla iktisadi gelişme (Lazonick, 2008), kurumsal iktisat (Casson, 1997), evrimsel iktisat (Murmah, 2015; Nelson, 2015) ve iktisadi küreselleşme (Ekberg ve Lange, 2015) alanları ile işletme tarihi ilişkisi de değerlendirilmektedir. Yasal bağlamla nasıl ilişki kurulacağına ilişkin de Keller (1979) ve Dahlen ve Larsson'ın (2014) değerlendirmeleri ışık tutucudur. Sosyal bağlam ile ilişkili konuların işletme tarihi alanında nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin fikir ve öneriler sağlayan Scranton ve Fridenson (2013) ile Hansen'in (2012) çalışmaları belirtilebilir. Politik bağlam açısından Hart (2004) ve Kipping'in (2003) çalışmaları özellikle devletin rolünün işletme tarihi çalışmalarında nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin fikir sağlamaları açısından önemlidir.

Belirtilen bu çalışmaların bir ülkedeki işletmelerin tarihini anlamaya çalışırken o ülkenin bağlamına ilişkin olguları dikkate almamızın önemine işaret ettiğini düşünmekteyiz. Peki, işletmelerin içinde yer aldıkları ülke bağlamına ait özellikler nasıl işletme tarihi araştırmalarına konu edilebilir? Bu soruyu yanıtlamak için biz izleyen değerlendirmelerde bir örnek çerçeve ortaya koyduk. Bu çerçeveyi oluştururken ABD'deki endüstriyel işletmelerin tarihine ilişkin bazı meta-anlatı (*metanarrative*) çalışmaları (Chandler, 1977; Roy, 1997; Prechel, 2000) ile yasal bağlamdaki değişimlerin işletmelere etkisini değerlendiren bir çalışmayı (Kandel vd. 2015) seçtik. Eserlerin seçimi konusunda dikkate aldığımız kriter bu eserlerin, ABD'deki özellikle büyük

işletmeleri tarihsel olarak incelemeleri ve bu incelemeyi gerçekleştirirken farklı yaklaşımlara (ekonomik, politik, yasal ve sosyal) sahip olmalarıdır. Belirtilen eserlerden Roy (1997) ve Prechel'in (2000) çalışmaları şirket kapitalizmi konusunda Chandler'in (1977) yaklaşımına alternatif meta-anlatı çalışmaları olarak da değerlendirilmektedir (Booth ve Rowlinson, 2006).

Ekonomik bağlamın işletme tarihi araştırmasına konu edilişi açısından örnek olarak ele aldığımız çalışma, modern işletmeleri, ABD'de 1800'lü yılların ikinci yarısı boyunca yaşanan teknolojik yeniliklere ve artan müşteri taleplerinin hızına kurumsal bir cevap olarak gören Chandler'in bu işletmeleri tarihsel olarak değerlendirdiği *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business* adlı eseridir. Chandler (1977), modern işletmeleri, ekonomik faaliyetlerin koordinasyonunda ve kaynaklarının toplanmasında pazar mekanizmasının yerine geçen yapı olarak nitelendirmekte ve bu yapının, yönetsel hiyerarşilerin iş birimlerinin bir kaçının faaliyetlerini pazar mekanizmasından daha etkili bir biçimde (veya karlı biçimde) izleyebildiği ve kontrol edebildiğinde ortaya çıktığını belirtmektedir (1997: 11). Yazara göre, yeni teknoloji ve gelişen pazarların üretim ve dağıtım süreçleri yoluyla tarihsel olarak materyallerin daha önce emsali görülmemiş büyüklük ve hızına izin verdiği yerde ve zamanda yönetimin görünür eli pazarın görünmez eli yerine geçmiştir (Chandler, 1977: 12). Ek 1.'deki tablodan da genel itibariyle görüleceği üzere, Chandler'in (1977) belirttiği önemli gelişmelere değinecek olursak, 1850'lerden önce modern işletmelerin öncü örnekleri, tek birimlik girişimler olan tekstil ve silah işletmelerinde ortaya çıkmıştır. Bu tarihe kadar üretim, dağıtım, taşımacılık ve finans faaliyetleri şahısların sahip olduğu ve yönettiği küçük işletmeler aracılığıyla gerçekleşmiştir. İlk modern işletmeler ise silah ve tekstil işletmelerinde iş hacminin artırması nedeniyle operasyonlarını yönetmek için gerekli olan idare koordinasyonuna duyulan ihtiyaç nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çok bölümlü yapıların ortaya çıkışına zemin hazırlayan bir dönem yaşanmış ve pazarın genişlemesi özellikle temel iş faaliyetlerinde uzmanlaşmayı getirmiştir. 1850'lerden itibaren teknolojik gelişmeler ve pazarın gelişimi ile birlikte kitle üretiminin ve kitle pazarlamasının gelişimi ve bunların tek bir çatı altında bütünleşmesi ile bir kaç operasyon biriminin koordinasyonunu sağlayacak yönetsel hiyerarşiye gereksinim duyan modern işletmeler ortaya çıkmıştır. 1910'lu yıllardan sonra, özellikle 1950'lere gelindiğinde, yöneticilerin kontrolündeki çok bölümlü yapılar hakim işletme formları haline gelmişlerdir.

Bağlama ilişkin sosyal olguları analize dahil edilmesine örnek olarak Roy'un (1997) çalışması seçilmiştir. Roy (1997), ABD'deki büyük işletmelerin yükselişini tarihsel sosyoloji yaklaşımı çerçevesinde, büyük

şirketlerin ortaya çıkışını ve yükselişini açıklayan etkinlik yaklaşımının da sınırlılığını göstererek, güç, mülkiyet ve kurumların tarihsel etkileşimini merkeze alan yeni bir açıklama ortaya koymuştur. Roy (1997), büyük işletmelerin evrimini temel olarak üç dönemi ele alarak açıklamıştır (Bakınız Ek 2.). İlk dönem 1800'lü yılların başlarıdır. Bu dönemde şirketler kamu kurumu benzeri yapılar olup yolların ve kanalların yapımı gibi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde etkindirler. İkinci dönem 19. yüzyılın ortalarıdır. Bu dönemde menkul değerler borsası, aracı kurumlar ve yatırım bankaları gibi kurumların oluşturduğu sistem içinde gelişen şirketler özerkliklerini sağlar fakat üretimden ayırırlar. Üçüncü dönem ise 19. yüzyılın sonlarıdır. Bu dönemde şirketler üretimi de kendi sistemlerine dahil ederler ve modern endüstriyel şirket formuna kavuşurlar. Roy (1997), yaşanan bu dönüşümün arkasındaki mekanizmanın işletmelerin de içerisinde yer aldıkları kurumsal yapı içerisindeki güç ve mülkiyet ilişkilerinin doğasında aramaktadır. Büyük şirketleri kurumsal yapı içerisinde güç dinamiklerince biçimlenen bir mülkiyet formu olarak değerlendiren Roy (1997), işletmelerle ilgili dönüşümü bu mülkiyetin sosyal doğasını inceleyerek ele almaktadır. Yazara göre, sermayesi toplumsallaşmış büyük sanayi işletmelerinin yükselişi güç dinamikleri, işletmelerin içerisinde yer aldıkları kurumsal çevrenin gelişimi ve devletin rolü ki bu rolde daha çok yasaların rolü dikkate alınarak açıklanmalıdır (Roy, 1997).

Politik konuların işletme tarihine konu edilmesine ilişkin Prechel'in (2000) şirket formlarının dönüşümündeki politik davranışların ve devletin önemini ele aldığı çalışması örnek olarak seçilmiştir. Prechel (2000), sosyal yapının mikro, meso ve makro düzeylerindeki karşılıkların şirket formlarının dönüşümünü nasıl etkilediğini ele aldığı çalışmasında, temel olarak iki soruya yanıt aramıştır. İlk soru, yapı ve süreçlerin sosyal aktörlerin sergileyebilecekleri davranış biçimini nasıl etkilediğidir. İkinci soru ise, sosyal aktörlerin nasıl yapı ve süreçleri biçimlendirdiğidir. Yazar, bu sorulara yanıt verebilmek için 19. yüzyılın son dönemlerinden 20. yüzyılın sonuna kadar ABD'deki şirket formlarındaki değişimler ile belirtilen zaman periyodundaki önemli zaman aralıklarındaki değişimlerin etkileşimlerini incelemiştir (Prechel, 2000). Çalışmasında, sermaye bağımlılık kuramını esas alan Prechel (2000), birikimin toplumsal yapısı kuramından hareketle temel olarak üç dönemin kıyaslamasını yapmış ve bu dönemlerdeki değişimlerin şirket formu ve benimsenen yönetsel süreçlerin değişimi açıklamıştır. Ek 3.'deki tablodan da görüleceği üzere, Prechel (2000), farklı dönemlerde şirket formu ve yönetim süreçlerinin değiştiğini ortaya koymuştur. Yazara göre, 20. yüzyılın ortalarında ABD'deki ekonomik istikrar ve büyüme döneminde çoğu Amerikan şirketi çok bölümlü yapıyı

benimserken buna karşın, ekonomik istikrarsızlığın söz konusu olduğu 19. yüzyılın sonunda holding şirketi formunu ve 20. yüzyılın sonunda çok katmanlı bağlı şirket formunu benimsemişlerdir (Prechel, 2000). Gerek holding şirketi formunun gerekse de çok katmanlı bağlı şirket formunun çok bölümlü yapı karşısında ana şirketlere kendi kendilerini finanse edebilmeleri ve şirketlerdeki sorunlardan dolayı daha az sorumluluk yüklemeleri yönünden avantajları söz konusu olduğunu belirten yazar, sosyal aktörlerin tarihsel olarak belirli koşullardan etkilenen rasyonelleştirme süreçlerini ve politik olarak yeni kurumsal düzenlemelerin yaratılmasındaki davranışlarının önemini sermaye bağımlılık kuramı ile açıklamıştır (Prechel, 2000).

Yasal konuların işletme tarihine konu edilmesine ilişkin örnek çalışma için Kandel vd.'nin (2015) çalışması seçilmiştir. Yazarlar, ABD'deki işletme grubu örgütsel formunun ekonomi içerisindeki ağırlıklarını kaybetmelerine ve bağımsız işletmelerin ekonomideki ağırlıklarını kazanmalarına neden olan değişimleri 1930'lardan 1950'ler kadar olan zaman kesitinde incelemiştir (Kandel vd., 2015). Yazarlar, ABD'de işletme gruplarının ortadan kaybolmasını holding şirketleri ve işletme gruplarının ekonomiyeye ve topluma zararlı olarak değerlendirdiği politik iklim sonucunda gerçekleştiği belirtilmektedir (Kandel vd., 2015). Yazarlar, başkan Roosevelt dönemindeki bazı politik önlemlerin işletme gruplarının ortadan kaybolmalarına nasıl etkilediklerini tarihsel olarak incelemiştir. Yazarlar işletme gruplarının ekonomiden çekilmeleri ve bağımsız işletmeler ile genellikle halka açık işletmelerin ekonomide ağırlık kazanmalarını Ek 4.'deki tabloda belirtilen reformlar bağlamında incelemiştir. Yazarlar, Berle ve Means'ın (1932) çalışmasındaki 200 işletme listesinden hareketle bu işletmelerin kontrol ettiği işletmeleri Moody El kitapları'nın (Moody's Manuals) 1926, 1929, 1932, 1937, 1940 ve 1950 yıllarına ait verilerinden tespit ederek işletme gruplarını ve bunların faaliyet gösterdikleri sektörleri ayırtmışlardır. Yaptıkları incelemede yazarlar (Kandel vd., 2015), işletme gruplarının 1932'de en fazla sayıya ulaştıklarını fakat bu tarihten 1950'ye kadar, özellikle 1940'larda, oldukça önemli bir biçimde sayılarının düştüğünü tespit etmişlerdir. Benzer şekilde belirtilen süre zarfında hem gruba bağlı işletmelerin sayısında hem de işletme gruplarına bağlı şirketlerin ekonomi içindeki paylarında ciddi düşüşler olduğunu da tespit etmişlerdir (Kandel vd., 2015). Araştırma sonuçlarına göre yazarlar anti-tröst düzenlemelerinin sonuçlarının görünmesi belli bir zaman aldığı ve birden çok düzenlemenin kombinasyonunun işletme gruplarının ortadan kaybolmasına etkisi olduğunu belirtmişlerdir (Kandel vd., 2015). Tablo 2.'de yukarıda belirtilen araştırmaların genel özellikleri ortaya koyulmuştur.

Tablo 2. İşletme Tarihine Makro Yaklaşımın Kapsamı İçin Amerikan İşletmeleri ve İş Sisteminin Dönüşümü Konusunda Seçilmiş Bazı Eserler ve Bu Eserlere Ait Bazı Özellikler

Eser	Amaç	Yaklaşım	Yöntemsel Strateji	Data	Dönem	Ana Bulgu
Chandler (1977)	ABD'deki üretim ve dağıtımın değişim süreçleri ile bu üretim ve dağıtım süreçlerinin nasıl yönetildiğini açıklamak ve ABD'deki büyük işletmelerin yükselişini açıklamak	Ekonomik	Derlenmiş veri temelli anlatı	Gelişmelere dair örnekler, şirket veya kişi isimlerinin veya onlara ilişkin istatistiksel verilerin belirtilmesi	1840'lar-1970'ler	Yeni teknolojiler ve gelişen pazarlar üretim ve dağıtım süreçlerinin etkin bir biçimde koordinasyonunu sağlamak için profesyonel yöneticilerin idare ettiği çok bölümlü işletme formu ortaya çıkmıştır.
Roy (1997)	ABD'deki büyük işletmelerin yükselişini güç kuramı çerçevesinde açıklamak	Sosyal	Derlenmiş veri temelli anlatı, Etkinlik teorisinin istatistiksel olarak sınanması	Gelişmelere dair örnekler, şirket veya kişi isimlerinin veya onlara ilişkin istatistiksel verilerin belirtilmesi	1800'ler-1900'lar (Odaklanılan Dönemler: 1800'lü yılların başları-1800'lü yılların ortaları-1800'lü yılların sonu ve 1900'lü yılların başı)	Kurumsal yapı içerisinde toplumsallaşmış bir mülkiyet formu olarak ortaya çıkan büyük işletmelerin yükselişinde güç dinamikleri etkinlik kuramına göre daha açıklayıcı bir kuramsal temeldir.
Prechel (2000)	Şirketlerin çevresindeki sosyal güçlerin, şirketlerin kendilerinin de içinde yerleşik oldukları kurumsal düzenlemeleri yeniden yapılandırma amaçlı dışa yönelik politik davranışlarını nasıl etkilediğini ve bu sosyal süreçlerin aynı zamanda şirket formları ve yönetsel süreçleri yeniden yapılandırma amaçlı sosyal aktörlerin içe yönelik davranışlarını nasıl etkilediğini açıklamak	Politik	Karşılaştırmalı tarihsel yöntem temelli anlatı: Örnek olay analizi ve değişken odaklı analiz	Örnek olay analizi: American Steel Company (Şirket dokümanlarından elde edilmiş veri) Değişken odaklı analiz: 1981-1993 dönemi boyunca en büyük 100 sanayi işletmesine ait özellikler ile kurumsal bağlama ilişkin seçilmiş değişkenler raporlardan derlenen veri)	1870'ler-1990'lar (Odaklanılan Dönemler: 1880'ler-1890'lar, 1920'ler-1930'lar, 1980'lar-1990'lar)	Şirket formlarındaki değişim, sosyal aktörlerin mikro düzeydeki karar süreçleri ile makro düzeydeki yapıların ve süreçlerin etkileşiminin bir sonucudur.
Kandel, Kosenko, Mork ve Yafeh (2015)	ABD'deki işletmelerdeki sahiplik formunun değişimini ortaya koymak ve işletme gruplarının ortadan kaybolmasını yasal temelli reformlarla açıklamak	Yasal	Derlenmiş veri temelli anlatı	Berle ve Means'ın (1932) 200 işletme listesinden hareketle Moody El kitaplarının (Moody's Manuals) 1926, 1929, 1932, 1937, 1940 ve 1950 yıllarına ait bu şirketlere ait bilgiler.	1930'lardan-1950'ye (Datanın zaman kapsamı: 1920'lerden-1950'ye)	İşletme gruplarının ortadan kaybolmasında birden çok yasal düzenlemenin kombinasyonunun etkisi olduğu belirtilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, işletme tarihi araştırmalarında işletmelerle ilgili olguları tarihsel olarak açıklarken makro yaklaşım olarak ifade ettiğimiz sosyal, politik, iktisadi ve yasal bağlama ilişkin olguları dikkate alan bazı çalışmalar genel itibarıyla incelenmiştir. İncelenen eserler, belirtilen her bir boyut açısından ABD'deki işletme formları ve onların yönetim süreçlerini açıklamada iyi birer örnek olabileceği düşünülen çalışmalardır. Seçilen çalışmalar özellikle tarihsel bir bakışla işletmelerle ilgili olguları açıklamada farklı yaklaşımların olabileceğini ve bunların farklı değerlendirmeler sağlayabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada savunduğumuz genel yaklaşım, mikro düzeydeki işletmeleri tarihsel süreçte anlamak için onların içinde yer aldıkları makro düzeydeki bağlamsal unsurlardan hareketle onlara yönelmenin doğru bir yaklaşım olacaktır. Makro düzeydeki örgüt çalışmalarında da genel olarak ifade edildiği gibi çevre işletmelerin yaşamlarını sürdürmelerinde ve büyümelerinde önemlidir. Örneğin bir sektörde işletme modelleri değiştirilmek istendiğinde bu sadece o sektördeki işletmeler tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olmayabilir. Kanunların değişmesi, politikacıların ikna edilmesi gibi çevreyle veya bağlamla ilgili değişimlerin de söz konusu olması gerekebilir. Bir sektörün gelişmesi, sektördeki işletmelerin rekabet sorunları, rekabetin nasıl geliştirildiği gibi konular işletmelerin rakipleriyle birlikte oluşturduğu çevrenin üzerinde oluşan ve sosyal, politik, ekonomik ve yasal yönleri bulunan makro çevreyle ilişkili konulardır. Örneğin, Türkiye'deki arz ve talep ilişkilerinin zaman içerisinde tarihsel seyri ile Türkiye'deki işletmelerin karakteristiklerinin tarihsel seyrini birlikte değerlendirmek Türkiye'deki işletmelerin tarihini anlamamıza mikro yaklaşımla yürütülen ve daha çok belli dönemdeki olguların fotoğrafını sunan tarihsel incelemelerden daha fazla bildiklerimize ilaveler sağlayabilir. Yine ekonomik yaklaşım ile ilgili olarak tarihsel olarak Türkiye'de işletmelerin yatırım için kaynağı nereden bulduklarını incelemek işletmelerin zaman içerisindeki karakteristiklerindeki değişimleri veya değişimlerin söz konusu olmaması durumunu anlamamız açısından araştırılacak bir başka konu olabilir. Yatırım için gerekli olan finansmanın sağlanmasındaki kurumların rollerinin tarihsel analizi yine bu konuya eklenilebilecek ve Türkiye'deki işletmelerin büyümesini (veya büyümemesini) anlamamıza katkı sağlayabilecek bir konudur. Sosyal bağlamla ilişkili olarak, Türkiye'de insan kaynağının tarihsel olarak nasıl geliştirildiğini incelemek işletmelerin insan kaynağı edinimi için başvurduğu yöntemleri anlamamız açısından faydalı olabilir. Örneğin bir başka konu, ticari ilişkilerdeki sosyal ilişkilerin nasıl düzenlendiğinin veya ticari ilişkilerdeki sosyal boyutunun kaynağını tarihsel olarak incelemesi işletmelerin tarihsel olarak

davranışlarını anlamamıza katkı sağlayabilir. Politik konularla ilgili olarak da örneğin, Özen'in (2013) belirttiği "Türkiye'de devlet neden bazı alanlarda fazlasıyla vardır da bazı alanlarda yoktur?" sorusuna tarihsel bir analizle cevap vermeye çalışmak, devlete bağımlı iş sistemine sahip bir ülkedeki işletmelerin tarihsel gelişimini anlamamız açısından oldukça önemli bir çaba olduğu belirtilebilir. Ayrıca, Buğra'nın (1994) çalışmasından da öğrendiğimiz kadarıyla Türkiye'deki büyük işletmelerin geçmişteki çeşitlendirme davranışlarında devletin etkisi oldukça önemli olmuştur. Tarihsel bir değerlendirmeyle Türkiye'deki işletmelerin büyüme davranışlarında devletin rolünü incelemeye devam etmenin faydalı olabileceği belirtilebilir. Yine yasal bağlamdaki değişimlerin işletmeleri nasıl etkilediğine ilişkin daha sistematik tarihsel araştırmaların da bildiklerimize ilaveler sağlayabileceği belirtilebilir.

Türkiye'deki işletme tarihi araştırmaları genelde bu çalışmada mikro yaklaşım olarak tarif edilen yaklaşıma örnek olan çalışmaların örneklerini sağlayabilmekte iken işletmelerin veya işletmelerle ilgili olguların tarihini açıklarken sosyal, politik, iktisadi ve yasal bağlamı (veya tarihini) dikkate alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada işletme tarihi araştırmalarında makro yaklaşım olarak ifade edebileceğimiz yaklaşıma uygun olarak seçilmiş bazı eserler kısaca değerlendirilmiştir. Bu eserlerden de anlaşıldığı üzere bağlamın farklı boyutlarına ait farklı olgular incelemeye dahil edildiğinde incelenen olgulara ilişkin açıklama biçimleri değişebilmektedir. Türkiye'de işletme tarihinin alanının yeni gelişen bir alan olması dikkate alındığında, Türkiye'deki iktisadi, politik, sosyal ve yasal bağlamın tarihinden hareketle işletme tarihine yönelmenin sadece işletmeleri anlamamız açısından değil iş sistemini anlamamız açısından da önemli katkılar sağlayabileceği belirtilebilir. Bu çalışmayla işletme tarihine makro yaklaşım olarak ifade ettiğimiz yaklaşıma dikkat çekilerek Türkiye'deki işletme tarihi yazınında bir tartışma başlatmak istenmektedir.

Kaynakça

- Akkayan, S. C. (1979). Türkiye'de kağıt ve karton üretiminin özel sektör yönünden incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 29(1): 183-199.
- Akyıldız, A. (2007). *Haliç'te Seyrüsefer Haliç Vapurları Şirketi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Altun, M. (2006), *Yaşlanmadan Büyümek*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Amatori, F., Jones, G. (Eds.). (2003). *Business History Around the World*. Cambridge University Press.
- Amatori, F., Jones, G. (2003). Introduction. In F. Amatori, & G. Jones, (Eds.). *Business History Around the World*. (1-7). Cambridge University Press.

- Amatori, F., Colli, A. (2011). *Business History: Complexities and Comparisons*. Routledge.
- Avcı, Z. (1996). *Bir Hayat Hikayesi: Mehmet Kemal Dedeman*. Ana Basım, İstanbul.
- Aysan, M.A., Sarioğlu, B. ve Sarioğlu, K. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yıldönümünde Muhasebe Tarihi*. TÜRMOB Yayın No:51, Ankara.
- Aytemur, Ö.J. (2010). *Türkiye’de Yönetim Düşüncesinin Erken Dönemleri, Sümerbank (1930- 1945)*. Libra Yayınevi, İstanbul.
- Barkema, H.G., Chen, X.-P., George, G., Luo, Y., Tsui, A.S. (2015). West meets east: New concepts and theories. *Academy of Management Journal*, 58(2), 460-479.
- Berghoff, H. 2015. *Business History*, James D. Wright (Ed.), International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd edition, Volume 3, Elsevier.
- Berle, A.A., Means, G.C. (1932). *The Modern Corporation and Private Property*, Transaction Publishers, New Jersey.
- Booth, C., Rowlinson, M. (2006). Management and organizational history: Prospects. *Management and Organizational History* 1(1): 5-30.
- Buckley, P.J. (2009) Business history and international business. *Business History*, 51(3): 307-333,
- Buğra, A. (1994), *State and Business in Modern Turkey: A Comparative Study*, State University of New York Press, New York.
- Business History*, 2016. Dünya genelinde işletme grupları özel sayısı, 58(1).
- Çakmakçı, U., Oba, B. (2007). The role of employer unions in hegemonic struggle, interest representation and promotion of managerial perspectives in Turkey, *Business History*, 49(5): 695-716.
- Casson, M. (1997). Institutional economics and business history: A way forward?. *Business History*, 39(4): 151-171.
- Cizakça, M. (1980). A short history of the Bursa silk industry (1500-1900). *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 23(1-2): 142-152.
- Chandler, A.D. (1977). *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business*. Harvard University Press, Cambridge.
- Colli, A., Rose, M.B. (2003). Family firm in comparative perspective, In F. Amatori and G. Jones (Eds.), *Business History Around the World*, (353-371), Cambridge University Press: New York.
- Colli, A., Perez, P.F. (2014) Business history and family firms. In L. Melin, M. Nordqvist and P. Sharma (Eds.), *The Sage Handbook of Family Business*, (269-292), Sage Publications.
- Çokgezen, M., Genç, H. ve Koraltürk, M. (2004). Cumhuriyetin ilk yıllarında iş dünyasının profili. *İşletme İktisat ve Finans Dergisi*. 19(216): 62-75.
- Çolpan, A. M., Jones, G. (2016). Business groups, entrepreneurship and the growth of the Koç Group in Turkey. *Business History*, 58(1): 69-88.
- Dahlen, M., Larsson, M. (2014) Business history and legal history. *Business History*, 56(1): 54-70.
- Davila, C., Miller, R. (1999). *Business History in Latin America: The Experience of Seven Countries*, Liverpool University Press, Liverpool.
- Decker, S., Kipping, M., Wadhvani, R. D. (2015). New business histories! Plurality in business history research methods. *Business History*, 57(1): 30-40.
- Dirlik, S. ve Altunç, Ö.F. (2016). Türkiye'deki makro iktisadi bağlamın işletme gruplarının çeşitlendirme stratejilerine etkileri: 1975-2010 dönemi için boyamsal bir analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1): 39-61.
- Drori, G. S., Höllerer, M. A., Walgenbach, P. (2014). *Global Themes and Local Variations in Organization and Management: Perspectives on Glocalization*. Routledge, New York.
- Dündar, C. (2006). *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç-I*. Cilt, Doğan Kitap, İstanbul.
- Dündar, C. (2013[2008]). *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç 1961-1976,-II*. Cilt. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Eczacıbaşı, N. (1982). *Kuşaktan Kuşağa*, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı, İstanbul.
- Ekberg, E., Lange, E. (2014). Business history and economic globalization. *Business History*, 56(1): 101-115.
- Erçek, M. (2004a). Çeviri, aktör ağları ve eksik/öncül kurumsallaşma: Türkiye'deki personel/insan kaynakları söyleminin yeniden kurgulanması 1960-1990. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4, 129-195.
- Erçek, M. (2004b). The diffusion and institutionalization of professional personal/human resources management discourse in Turkey: A narrative approach, 1900-1999. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi.
- Erçek, M., Günçavdı, Ö. (2016). Imprints of an entrepreneur and evolution of a business group, 1948-2010. *Business History*, 58(1): 89-110.
- Freeland, R.F. (2001) *The struggle for control of the modern corporations: Organizational change at General Motors, 1924-1979*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Fear, J. (2008). Cartels, In G. Jones ve J. Zeitlin (Eds.) *The Oxford Handbook of Business History*. (268-292), Oxford: Oxford University Press.
- Fruin, W.M. (2008) Business groups and interfirm networks, In G. Jones ve J. Zeitlin (Eds.) *The Oxford Handbook of Business History*. (244-267), Oxford: Oxford University Press.
- Griffin, M.A. (2007). Specifying organizational contexts: systematic links between contexts and processes in organizational behavior. *Journal of Organizational*

- Behavior*, 28, 859–863.
- Goodall, F., Gourvish, T., Tolliday, S. 1997. *International Bibliography of Business History*. Routledge, New York.
- Gökşen, N.N.S. (2007), Makro kurumsal bakış açısı: Bir değerlendirme, A.S. Sargut ve Ş. Özen (Der.), *Örgüt Kuramları*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Güran, T. (1992). Tanzimat Döneminde Devlet Fabrikaları, 150. Yılında Tanzimat, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, *Türk Tarih Kurumu Yayınlar*, Ankara. s. 235-258.
- Günçavdı, Ö. (2009). Düşten Gerçeğe: *Türkiye Sanayinde Elginkan Topluluğu*. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Güvemli, O. (2001). *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi: Cumhuriyet Dönemi XX. yüzyıl*, 4. cilt, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- Güvemli, O. (2011). Türkiye’de muhasebe meslek örgütünün kuruluşu ve gelişmesi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 129-145.
- Güvemli, O. (2012). Türk muhasebe düşüncesinde muhasebe düzeni, belgeler ve defterlerin adlarında ve kavramlarında son iki yüzyıldaki değişimler. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(3): 122-149.
- İnalçık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Hansen, P.H. 2012. Business history: A cultural and narrative approach. *Business History Review*, 86(4), 693–717.
- Hart, D.M. (2004), Corporate technological capabilities and the state: A dynamic historical interaction, In K. Lipartito ve D.B. Sicilia (Eds.), *Constructing Corporate America: History, Politics, Culture*, (168-187). Oxford University Press, Oxford.
- Holtbrügge, D. (2013). Indigenous management research. *Management International Review*, 53(1): 1–11.
- Jeremy, D.J. (2006). Business history and strategy, In A. Pettigrew, H. Thomas, R. Whittington (Eds.), *Handbook of Strategy and Management*, 436-461, SAGE Publications Ltd.
- Jones, G. (2003) Multinationals, In F. Amatori and G. Jones (Eds.), *Business History Around the World*, (353-371), Cambridge University Press: New York.
- Jones, G. (2005). *Multinationals and Global Capitalism: From the Nineteenth to the Twenty-first Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Jones, G., Khanna. T. 2006 Bringing History (Back) into International Business. *Journal of International Business*, 37(4): 453–468.
- Jones, G., Zeitlin, J. (2008). Introduction, In G. Jones and J. Zeitlin (Eds.), *The Oxford Handbook of Business History*, (1-6). Oxford University Press, Oxford.
- Jong, de A., Higgins, D. M., Driel, H. Van. (2015). Towards a new business history?. *Business History*, 57(1): 5-29.
- Kandel, E., Kosenko, K., Morck, R., Yafeh, Y. (2015). The great pyramids of America: A revised history of US business groups, corporate ownership and regulation, 1930-1950, NBER Working Paper, w1969.
- Keller, M. (1979). Business history and legal history. *Business History Review*, 53(3): 295-303.
- Kieser, A. (1994). Why organizational theory needs historical analysis and how this should be performed. *Organization Science*, 5, 608–620.
- Kipping, M. (2003). Business government relations: Beyond performance issues, In F. Amatori ve G. Jones (Eds.), *Business History Around the World*, (372-393), Cambridge University Press, Cambridge.
- Kipping, M., Üsdiken, B. (2008). Business history and management studies. In Jones, G. and Zeitlin, J. (Eds), *Oxford Handbook of Business History*. (96-119). Oxford: Oxford University Press.
- Kipping, M., Üsdiken, B. (2014). History in organization and management theory: More than meets the eye. *Academy of Management Annals*, 8(1), 535–588.
- Kıraç, C. (1995). *Anılarımla Patronum Vehbi Koç*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Kobrak, C., Schneider, A. (2011). Varieties of business history: Subject and methods for the twenty-first century. *Business History*, 53(3): 401-424.
- Koç, V. (1974). *Hayat Hikayem*, APA Ofset Basımevi, İstanbul.
- Kurt, M. (2013). The rise of entrepreneurship and characteristics of economic environment: The emergence of Turkish businesses groups during the republican Turkey”, *17th Annual Congress of the European Business History Association*, 22–24 August 2013, Uppsala, Sweden.
- Kurt, M. (2016), Bir disiplin olarak işletmecilik tarihi: Doğuşu, gelişimi, Türkiye’de potansiyeli ve zorlukları üzerine, *Turkish Journal of Management*, 1(1): 41-57.
- Lamoreaux, N.R., Raff, D.M.G., Temin, P. (2008). Economic theory and business history. In Jones, G. and Zeitlin, J. (Eds), *Oxford Handbook of Business History*. (67–95). Oxford: Oxford University Press.
- Lazonick, W. (2008). Business history and economic development, In Jones, G. and Zeitlin, J. (Eds), *Oxford Handbook of Business History*. (37-66). Oxford: Oxford University Press.
- Leblebici, H. (2014). History and organization theory: Potential for a transdisciplinary convergence. In I.M. Bucheli, M., Wadhvani, R.D. (Eds.) *Organizations in Time: History, Theory, Methods*, (56–99). Oxford: Oxford University Press.
- Leblebici, H. (2012). The evolution of alternative business models and the legitimization of universal credit card industry: Exploring the contested terrain where history and strategy meet. In S.J. Kahl, B. S. Silverman, M.A. Cusumano (Eds.), *History and Strategy, Advances in Strategic Management*, 29, 117–151.

- Malerba, F., Orsenigo, L. (2015). The evolution of the pharmaceutical industry. *Business History*, 57(5): 664-687.
- Meyer, K. E. (2006). Asian management research needs more self-confidence. *Asia Pacific Journal of Management*, 23(2): 119-137.
- Morgan, G., Kristensen, P.H. (2014). The comparative analysis of capitalism and the study of organizations, In P. Adler, P. Du Gay, G. Morgan, and M. Reed (Eds), *The Oxford Handbook of Sociology, Social Theory, and Organization Studies: Contemporary Currents*, (220-245). Oxford University Press, Oxford.
- Murmann, J.P. (2015). Deepening the conversation between business history and evolutionary economics. *Business History*, 57(5): 705-715.
- Nahum, B. (1988). *Koç'ta 44 yılum: Bir Otomotiv Sanayii Kuruluyor*. Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Nelson, R. (2015). Evolutionary economics and recounting of business history. *Business History*, 57(5): 769-772.
- Nijhof, E., Van den Berg, A. (2015). Variations of coordination: Labour relations in the Netherlands. In K. Sluyterman (Ed.), *Varieties of capitalism and business history: The Dutch case*. Routledge, New York.
- Önder, Ç. (2006). Political opportunity, organizational infrastructure and organizational founding: Trade unions in Istanbul and Ankara, 1947-1980, Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özen, Ş. Türkiye Bağlamı ve Örgüt Kuramları, Yönetim ve Organizasyon Yaz Seminerleri, 25 Haziran 2013, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Özen, Ş. (2002) Türkiye'de örgütler/yönetim araştırmalarında törenselleşme sorunu. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 187-213.
- Prechel, H. (2000). *Big Business and the state: Historical transitions and corporate transformation, 1880s-1990s*. State University of New York Press.
- Pusateri, C.J. (1984). *A History of American Business*, Harlan Davidson, Illinois.
- Popp, A. (2008). Business history, In S.R. Clegg ve J.R. Bailey (Eds). *International Encyclopedia of Organization Studies*, SAGE Publications, Thousand Oaks.
- Rasanen, K., Whipp, R. (1997). National business recipes: A sector perspective. In R. Whitley (Ed.), *European Business Systems: Firms and Markets in Their National Contexts*, Sage Publications Ltd., London.
- Rosen, C.M. (2013). What is business history?. *Enterprise & Society*, 14(3): 475-485.
- Rousseau, D.M., Fried, Y. (2001). Location, location, location: Contextualizing organizational research. *Journal of Organizational Behavior*, 22, 1-13.
- Rowlinson, M., Hassard, J., Decker, S. (2014). Research strategies for organizational history: A dialogue between historical theory and organization theory. *Academy of Management Review*, 39(3): 250-274.
- Roy, W.R. (1997). *Socializing capital: The Rise of the Large Industrial Corporation in America*. Princeton University Press, Princeton.
- Sabancı, S. (1985). *İşte Hayatım*, Aksoy Matbaacılık.
- Scranton, P., Fridenson, P. (2013) *Reimagining Business History*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Quataert, D. (2011). *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, T.Güney (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tayanç, T. (2012), *İlk: Geçmişten Geleceğe STFA*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Tosh, J., Lang, W.S. (2006). *The Pursuit of History*, Pearson Education Limited, Great Britain.
- Topal, M., Erdemir, E., Kırılı, E. (2012). Tanzimat dönemi sanayileşme hareketinin Türkiye'de işletmecilik anlayışının oluşumuna etkileri hereke fabrikası ve nizamnamesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 37-64.
- Ullenhag, K. (2014) The part and the whole. *Business History*, 56(1): 84-100.
- Uzun, A. (1999). İslimiye Çuka Fabrikası. *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 21-22, 77-84.
- Üsdiken, B. (1996). Importing theories of management and organization: The case of Turkish academia. *International Studies of Management and Organization*, 26, 33-46.
- Üsdiken, B., Çetin, D. (2001). From Betriebswirtschaftslehre to human relations: Turkish management literature before and after the Second World War. *Business History*, 43, 99-124.
- Üsdiken, B. (2003). Türkiye'de iş yapmanın ve işletmenin akademikleştirilmesi, 1930-1950. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58, 119-147.
- Üsdiken, B. (2004a). Exporting managerial knowledge to the outpost: Penetration of 'human relations' into Turkish academia, 1950-1965. *Management Learning*, 35, 255-270.
- Üsdiken, B. (2004b). The French, the German and the American: Higher education for business in Turkey, 1883-2003. *New Perspectives on Turkey*, 31, 5-38.
- Üsdiken, B., Kieser, A. (2004). Introduction: history in organisation studies. *Business History*, 46, 321-30.
- Üsdiken, B. (2009). Bir örgütsel alanın yeniden şekillenışı: Türkiyede iş hayatına yönelik yüksek öğretimde değişim, 1955-1975. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 35, 1-40.
- Üsdiken, B., Wasti, S. A. (2009). Preaching, teaching and researching at the periphery: Academic management literature in Turkey, 1970-1999. *Organization Studies*, 30, 1063-1082.
- Üsdiken, B., Topaler, A.B. ve Koçak, Ö. (2013). Yasa, piyasa ve örgüt tiplerinde çeşitlilik: 1981 sonrasında Türkiye'de

üniversiteler, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 68, 187-223.

Westwood, R., Jack, G., Khan, F., Frenkel, M. (Eds.). (2014). *Core-periphery Relations and Organization Studies*. Palgrave Macmillan.

Wilson, J. F., Webster, A., Vorberg-Ruch, R. (2013). *Building co-operation: A Business History of the Co-operative Group, 1863–2013*. Oxford: Oxford University Press.

Yalçın, O. (2013). Türk hava kurumu'nun kurduğu hava harp sanayii fabrikaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIX(86): 135-180.

Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Yılmaz, E. (2010). Türkiye'de işçi sendikalarının siyasal ve sosyolojik özellikleri üzerinden tarihsel süreç içinde değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1): 195-207.

Yılmaz, C. (2011). *Osmanlı Anonim Şirketleri*, Scala Yayıncılık, İstanbul.

Ek 1. Chandler'ın (1977) Yaklaşımsal Çerçevesi

Dönemler	Ana Gelişmeler
1790'lardan 1840'lara	- Ticarete uzmanlaşmanın başlaması - Finans ve taşıma sektöründe uzmanlaşmanın başlaması - Tekstil ve silah yapımında büyük üretim birimlerinin ortaya çıkışı
1850'ler-1900'lü yıllar	- Modern işletmeler olarak demiryolu ve telgraf işletmelerinin ortaya çıkışı - Demiryolu işletmelerindeki bütünleşmeler ve rekabetin artması - İş sistemi yapısının tamamlanması - Kitle üretimi ve kitle dağıtımının oluşması ve bütünleşmesi - Modern işletme yapısının ortaya çıkması - Birleşmeler ve birleşmeler yoluyla bütünleşme
1910'lu Yıllar-1970'ler	- Modern işletme yapısının ekonomide hakim form olması - Modern işletme yapısının geliştirilmesi

Kaynak: Chandler, A.D. (1977). *The visible hand: The managerial revolution in American business*. Harvard University Press, Cambridge.

Ek 2. Roy'un (1997) Yaklaşımsal Çerçevesi

Büyük şirketlerin yükselişinin tarihsel görünümü			
Dönem ve Şirketin Rolü			
Aktörler	19. YY'nın başları: Devlet kurumu benzeri şirket	19. YY ortaları: Üretimden ayrı özel şirket	19. YY sonları ve 20. YY başları: Üretimle birleştirilen şirketler
Devlet	- Aktif olarak şirketleri biçimlendirir - Kaynakları harekete geçirir - Şirketlere kamu oyuna hesap verme zorunluluğu getirir	- Genel şirket kurma kanunlarını çıkarır - Yeni haklar, yetkiler ve yükümlülükleri tanımlar - Şirketlere yasal bireyler gibi davranır	- Endüstri yönetimini yasaklar - Şirket mülkiyeti ilişkilerinin yürürlüğünü sağlar
Şirket kurumsal yapısı	- Kamu finansmanı sağlayıcısı olarak ortaya çıkar - Özel şirketlere yayılır - Üretimden ayırılır	- Modern yapılar haline gelir - Üretimi dışarıda bırakır	- Üretimi içeri alır
Demiryolları	- Yarı kamu kurumu olarak ortaya çıkar	- Özelleştirir - Daha önce görülmemiş boyuta ulaşır - Yeniden yatırım için şirket varlığını bir araya getirir	- Düşen karlılığı deneyimler - Üretim sermayesiyle birleşir
Üretim sermayesi	- Şirket sermayesinden ayrı var olur - Yerel ve bölgesel firma üstü ilişkilerle kendini yönetir	- Ulusal pazarları geliştirir - Firma üstü ilişkileri istikrarsızlaştırır	- Şirket sermayesi ile birleşir

Roy, W.R. (1997). *Socializing capital: The rise of the large industrial corporation in America*. Princeton University Press, Princeton. p: 17.

Ek 3. Prechel'in (2000) Yaklaşımsal Çerçevesi

Zayıflama/Çöküş-Başlangıç/Keşif Süreçleri: Devlet yapısı, Ekonomik Örgüt, Yönetim Formu ve Şirket Formu, 1870'ler-1990'lar				
(Zayıflama/Çöküş-Başlangıç/Keşif Dönemleri)	Hakim devlet yapısı	Hakim iktisadi örgütler	Bilimsel yönetim formu	Hakim Şirket Formu
1870'ler-1890'lar	Federalizm: Sayıca az federal düzenlemeler	Rekabetçi kapitalizm	Taylorizm	Holding şirketi
1920'ler-1930'lar	İstikrar sağlayıcı devlet: Orta düzey federal düzenleme ve uygulama	Oligopolistik kapitalizm	Fordizm	Çok bölümlü form
1970'ler-1990	Yeni federalizm: Azaltılmış federal düzenleme ve uygulama	Küresel kapitalizm	Yeni fordizm	Çok katmanlı bağlı şirket formu

Kaynak: Prechel, Harland (2000). Big Business and the State: Historical Transitions and Corporate Transformations, 1880s-1990s, State University of New York Press, Albany. p. 15.

Ek 4. Kandel vd.'nin (2015) Çalışmasının Çerçevesi

Reformlar	Yasal kaynak, yürürlüğe girme tarihi, düzenleyici	Reformun etki süresi	Reformun etkilediği sektörler	Varsayılan etki	Kanıt	Olası sonuç
Hissedar hakları (Shareholder Rights)	-Securities Act: 230.100-230.174 (1933); -Securities Exchange Act: 240.0-1-240.12a-9 (1934), SEC	1934	Bütün sektörler	Özel çıkarların azınlık pay sahibi hissedarlardan kontrolü elinde tutanlara yönlendirilmesine daha yatkın olan işletme gruplarının ortadan kaybolması	- Daha az katmanlı ve sahiplik kontrol kaldırıcı daha az olan piramidal yapılar daha uzun süre hayatta kalmakta - Halka açık şirketler daha uzun süre ayakta kalmakta	Önemli olması muhtemel fakat açık bir şekilde fark edilebilir değil
Kamu Hizmeti Kurumları Düzenlemesi (Public Utilities Regulation)	Public Utility Holding Company Act (PUHCA): 15 U.S Code Chapter 2C (1935), SEC	1935, 1940, 1946	Sadece kamu hizmetleri sektörü	- Kamu hizmetleri sektöründeki işletme gruplarının katman sayısının iki kademeye kadar azalması - Kamu hizmetleri sektöründeki işletme gruplarının faaliyetlerinin kapsamında azalma	- 1940'larda kamu hizmetleri sektöründeki çoğu piramidal işletme grubunun ortadan kaybolması - SEC tarafından tanımlanan 900 bağlı işletmenin 149'u ve 104 kamu grubuna bağlı işletmenin 34'ünün ortadan kaybolması - Kamu hizmetleri sektöründe hayatta kalan piramidal grupların katmanlarının ikiye düşmesi ve faaliyet kapsamlarını sınırlandırmaları	Kamu hizmetleri sektöründeki işletme grupları için önemli fakat diğer sektördeki pek çok işletme grubu ile ilgili değil
Şirketler arası temettü vergisi (Inter-corporate Dividend Tax)	Revenue Acts (1935, 1936, 1938, 1942), IRS	1935	1942'ye kadar demiryolları sektörü hariç bütün sektörler, 1942'den sonra bütün sektörler	- Piramidal gruplarda daha az katmanlar - 1935'ten sonra şirketler arası hisse kontrol paylarının % 85'in üzerine çıkması (Demiryolu sektöründekiler için 1942'den sonra) - Şirketler arası temettülerin düşük olması	- Piramidal gruplarda daha az katmanların olması - 1950'lerle çoğu işletme grubunun hisse kontrol paylarının % 85'i geçmesi - Şirketler arası temettülerin düşük olması - Du Pont ve Mellon işletme gruplarının vergiden kaçınmak için yapılarını değiştirmesi - Demiryolu sektöründeki işletme gruplarının 1940'larda yeniden yapılanmaları	Önemli olması muhtemel fakat başlı başına etkisi olan etmen değil özellikle de demiryolları sektöründeki gruplar için

Ek 4. (Devam)

Reformlar	Yasal kaynak, yürürlüğe girme tarihi, düzenleyici	Reformun etki süresi	Reformun etkilediği sektörler	Varsayılan etki	Kanıt	Olası sonuç
Yatırım şirketleri (Investment Companies)	Investment Company Act (ICA): 15 U.S Code 64-80a (1940), SEC	1941	Kamu hizmetleri ve demiryolları sektörleri haricindeki bütün sektörler	İşletmeler arası hisse kontrol payları %50'nin üzerine çıktı. (Kamu hizmetleri ve demiryolları sektörleri hariç)	1950'de çoğu kontrol payı % 50 ile % 85 arasındadır	Önemli olması muhtemel fakat demiryolu sektöründe olduğu gibi kontrol payı % 51'in üzerinde olan çoğu işletme grubu için diğer faktörler de dikkate alınmalı
Antitröst Yaptırımları (Antitrust Enforcement)	Sherman Act: 15. U.S Code 1-7 (1890); Clayton Act: 15. U.S Code 12-27 (1914); Federal Trade Commission Act: 15 U.S Code 41-58 (1914); Celler Kefauver Act:-64 Stat. 1225 (1950), FTC & Dept. of Justice	1911	Bütün sektörler	Aynı sektörde ve/veya kamu sektöründe birbirleri ile rekabet eden işletme gruplarının yok olması veya sayılarının azalması	Rekabetçilik karşıtı davranışa sahip olduğu belirtilen 1940'lardaki 900 gruba bağlı işletmenin sadece 15'i ve 104 gruba bağlı kamu işletmesinin dördü sahiplik yapısı değişmiştir. Gruba bağlı dört kamu işletmesi vakasının ikisi ret edilmiştir.	Grupların sayısının azalmasında doğrudan etkisi yoktur fakat işletme gruplarına karşı oluşan olumsuz çevreye katkısı söz konusu olmuş olabilir.
Bankacılık düzenlemeleri (Banking Regulations)	Glass-Steagall Act (1933), SEC	1934	Bankacılık	İçsel sermaye piyasalarında ve çok amaçlı bankaları içeren grupların ayrışmasında olumsuz etkisi	- Bankalara sahip bazı grupların yok olması - Fakat bu şekildeki işletme gruplarından sadece dördünün var olması ve bu dördünden ikisi ayrıca bir çok kamu hizmeti kuruluşuna sahiptir.	- Bankaları olan gruplar için önemli olması olasıdır fakat diğerleri için ilgili değildir
İntikal ve vaset vergisi (Estate tax)	IRS		Bütün sektörler	- Vergi ödemek için kontrol edenlerin ölümü sonrasında işletme gruplarının çözülmesi veya yok olması - Fon yardımı için kontrol edenlerin ölümü öncesinde işletme gruplarının çözülmesi veya yok olması	- Vergiden kaçınmak için grupların ortaklıklar ve vakıflar gibi mekanizmalar benimsemeleri - Kontrol edenlerin ölümü ile grupların ortadan kaybolması arasında bağlantı yok -Yardımlarda artış vergi oranları ile örtüşmekte	Belirsiz
Kaynak: Kandel, E., Kosenko, K., Morck, R., ve Yafeh, Y. (2015). The great pyramids of America: A revised history of US business groups, corporate ownership and regulation, 1930-1950, NBER Working Paper, w1969. p.39 SEC: U.S. Securities and Exchange Commission.						